

להלכות אש קודש

לקט פנינים מקדושי ושרידי השואה

פרשת חוקת¹

מהרת פרה ופרשת קרח לימוד להתבטלות לגדולי ישראל

בלבושי מרדכי לרב מרדכי וינקלר² זצ"ל (תורה ומועדים) כתב וזלח"ק:

פירש רש"י לעולם היא נקראת על שמך וצריך ביאור הטעם בזה, ויבואר גם למה נסמכה פרשת אדומה אחר פרשת קרח. דהנה אעפ"י שכל מצוות התורה נאמרו לנו ע"י משה רבינו ע"ה ששמעם מפי הגבורה, מ"מ אחר שכבר נתבאר לנו טעמי המצוה, נקל להבין שאכן זהו רצון ה', ושוב יש בידינו לקיים המצוה מפני שכך גזרה חכמתו יתברך שמו, אבל בחוקי התורה שאין אנו משיגין את טעמם, מניין לנו שזהו רצון ה', ועל כרחק מפני שנאמרו לנו ע"י משה רבינו, והוא מוחזק לשליח נאמן מן השמים, ונמצא שכל חק נעשה לעולם על דעתו של משה, ושפיר אמר לו הקב"ה לעולם היא נקראת על שמך, כיוון שהיא חק בלי טעם.

ולפי זה יובן היטב למה נאמרה פרשת אדומה אחר פרשת קרח, כי הרי פיקח היה ומוטעני הארון, וסבר שגם הוא יכול לעמוד בראש העם ולהיות מנהיגם, והגם שלא נעלם ממנו שמושה רבינו ע"ה מוחזק וראוי להיות שליח המקום, מכל מקום חשב דגם מי שאינו מוחזק ראוי לאותה איצטלא, ושוב אפשר שהוא יהיה המנהיג אעפ"י שאינו מוחזק, ולכן נסמכה פרשת אדומה שהיא חק בלי טעם, כדי להשיב על דבריו ולהפריך טענתו דמוכרח שהמנהיג יהיה מוחזק. עכ"ל הלבושי מרדכי זצ"ל.

כפילות הטענות נגד פרה אדומה – כפילות זכויות לישראל

ברש"י ז"ל לפי שהשטן ואומות העולם מונין את ישראל לומר מה המצוה הזאת ומה טעם יש בה. ויל"ד כפל הלשון מה המצוה הזאת ומה טעם יש בה, שהוא לכאורה כפל ענין במלות שונות...

¹ הכנת הגליון והלמוד בו לקיים מצות בוראי יתברך. לעילוי נשמות הורי היקרים אודים מוצלים מאש אבי מורי ר' מנחם אהרן ב"ר טוביה ז"ל, אמי חוה בת יהודה ז"ל. הותני הרב מנחם ב"ר יצחק (חבה) ז"ל אשתו וזכה בת אליהו ז"ל, בנם משה יצחק. פייגא סוקה בת ר' יעקב זאב ז"ל היא ובעלה הרב יחזקאל ב"ר אפרים שמואל (ריבל) אודים מוצלים מאש נפטרו ללא זש"ק. הרב חיים קלמן ב"ר נתן נטע שלנר זצ"ל ללא זש"ק.

ב"י בתמוז יחול יום האזכרה של הורי אבי ז"ל, סבי ר' טוביה ב"ר יהודה הי"ד וסבתי שרה בת ר' יעקב זאב הי"ד, ושל בתם דודתי רחל בת ר' טוביה הי"ד, נספו במחנה ההשמדה אושוויץ, תנצב"ה.

² הרב מרדכי לייב וינקלר (תר"ה-תרצ"ב) מגדולי רבני הונגריה בתקופה שלפני השואה, נחשב מעמודי ההוראה. למד אצל תלמידו של החת"ם סופר הרב יצחק אהרן לנדסברג זצ"ל, ושרשי תורתו ושיטתו של החת"ם סופר נקבעו באישיותו. תשובותיו בהלכה נכתבו בשו"ת לבושי מרדכי שיצא לאור עוד בחייו. בתשע"א יצאו מחדש כל חלקי השו"ת בד"כ. כמו"כ חידושיו למסכתות הש"ס נערכו אף הם מחדש. נפטר ב"ז בתמוז תרצ"ב. היתה לו בת יהודה שהתחתנה עם הרב יוסף צבי דושינסקי זצ"ל שלימים נעשה רבה של העדה החרדית בירושלים, אך ממנה לא נולדו ילדים, [הרב דושינסקי נישא בשנית ומוזוג זה נולד בן יהוד] וזכרו בעולם זוהי תורתו. ופמירתו סמוך לשואה, לכן הבאתי מדבריו בחיבור זה.

הספר לבושי מרדכי עה"ת ומועדים בשני כרכים יצא לראשונה מכת"י ע"י הרב יצחק פנחס פריינד (ברוקלין תשע"ט)

בספר זכרון יעקב לרב יעקב אלימלך פנעט³ זצ"ל הי"ד מביא שאלה זו ועונה:

או"י [או יאמר] באופן אחר בהקדם דברי אאמו"ר זי"ע **בכנסת יחזקאל** פרשה דין ותמצית דבריו הקדושים, **דבעבור ששומרים ישראל החוקים** [כלומר שהם בלי טעם] **נותן להם הקב"ה שפע טובה אפילו אינם ראויים** [כלומר הטובה היא בלי טעם] **לבך מדה כנגד מדה, ועל זה יחרה אף אומות העולם ומבקשים תחבולה שישראל יאמרו טעם גם על חוקים כדי שיע"י זה יאבדו זכות הנ"ל, עיי"ש באורך.** וממילא מיושב כפל הלשון. דהנה לפי זה כוונת אומות העולם שישראל יאמרו טעם מספיק על החוקים כי ע"י זה יוציאו מחשבתם הרעה על ישראל מכח אל הפועל, אבל השטן רוח אחרת עמו, כי תעודתו להיות מסית ומדיח ע"כ עיקר כונתו שלא ימצאו ישראל טעם לשבח על המצוה ואולי ע"י זה ימנע מלקיימה. וזהו 'לפי שהשטן ואומות העולם מונין את ישראל' כל אחד כפי דעתו ומחשבתו, כלומר השטן שואל מה מצוה זאת מטהר או מטמא, וע"כ אין טעם מספיק. ואומות העולם אומרים 'מה טעם יש בה' אולי תוכלו למצוא טעם. ותשובה אחת לשניהם, גזירה היא מלפני, ואין לך רשות להרהר אחריה, כי הגזירה מהקב"ה ונקיים אותה אפילו אם לא נבין הטעם, ואתי שפיר בס"ד. עכ"ל הרב יעקב אלימלך פנעט זצ"ל הי"ד.

חוקת התורה – חקיקת התורה באדם

זאת חקת התורה אשר יקנה ה' לאדם... (במדבר י"ט ב')

הרב יהודה זאב ליבוביץ' זצ"ל בספרו אור לוי עה"ת מבאר בפרשתנו פסוק זה וזלה"ק:

ידוע מה שאמרו חז"ל (ערכין ט"ז ע"ב) תמה אני אם יש מוכיחים בדור, אם יאמר לך 'שול קיסם וכו' יאמר לו מול קורה'. היינו כמאמרם ז"ל (בבא מציעא ק"ז ע"ב) קשומ עצמך, ממילא יהיו דיבורים היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב. ולכן ענין חוקת מלשון חקיקה, לימוד וקיום מצוות התורה צריך להיות נחקק באיברים של אדם, שהן המה מצוות ולא תעשה, רמ"ה מצוות עשה כנגד רמ"ה איברים שבאדם, וכן שמירת לא נעשה כנגד הגידין.

³ הספר זכרון יעקב האדמו"ר הרב יעקב אלימלך פנעט זצוק"ל הי"ד, נינו של המראה יחזקאל (תקופת החת"ם סופר זיע"א), שימוש באדמורות בעיר דעש כשלשים וחמש שנה. הובל אל המוקד עם כל משפחתו והוצא להריגה ב"ה בסיון תש"ד.

כתבים אלו הוצאו ע"י תלמידו רב שפיצר זצ"ל בברוקלין תשי"ג. בדברי פתיחתו מביא מרגלית נאה ששמע מהאדמו"ר רבי ישכר דב מבעלזא זיע"א לפרש דברי (הגמרא) [חז"ל ספרי עקב מ"ז] תחיית המתים מן התורה מניין? שנאמר למען ירבו ימיכם וימי בניכם, הכונה דע"י שלומדים עם הבנים ותלמידים, נחשב כמו חי, והיינו תחיית המתים – מן התורה, כלומר ע"י התורה. וסיום הקרא כימי השמים על הארץ, דבימים שהוא כבר מתלונן בגנוי מרומים, בשמים ממעל, כאילו הוא על הארץ בין החיים.

⁴ הרב יהודה זאב ליבוביץ' זצ"ל (אלול תרפ"ב – כ"ז באלול תש"ע) גבול הונגריה, למד אצל הרב יהודה פגל רוזנר (אמרי יהודה) הרב מסקעלהיד וכן אצל הרבי מסעטמר הרב יואל מייטלבוים זצ"ל. בשואה איבד את משפחתו. אירס אשה אך לא זכה לשאתה והיא נספתה בשואה, כמו"כ הוריו ואחיותיו נספו ביום כ"ה באייר תש"ד. הוא שרד את אימי השואה עלה לארץ ישראל התגורר בתל אביב עד לשנותיו האחרונות שעבר לבני ברק. ברח מכבוד ומכסף היה נחשב כצדיק גדול ונסתר. היה בקשר עם האדמו"ר מבעלזא רבי אהרן רוקח, וכן עם הרבי מצאנז הרב יקותיאל יהודה הלברשטאם זצ"ל (שו"ת דברי יציב, תולדותיו נחרטו בלפיד האש). כתב ספרים רבים וביקש שאלו יהיו הזכרון לנשמתו. ספר זה שנערך מכתביו יצא לאור לראשונה באלול תשפ"א. בשם הספר רמזו שמו ושם אביו: יהודה זאב בן יחיאל צבי בגימטריה או"י לוי. כמו"כ נערך בחייו ספר מתורותיו של אביו הרב יחיאל צבי ליבוביץ' זצ"ל הי"ד וסיפורים על צדיקים עמם היה קשור עד העלותו בסערה השמימית יזל מים מדליו – כך ביקש הרב יהודה זאב ליבוביץ' לקרוא לספר (יצא לאור בני ברק תש"ס הוצאה פרטית). בין הדברים המיוחדים שאפיינו אותו היתה בריחתו מכל סממן של מחלוקת. ומדברי צוואתו: לרחם, לוותר ולעזור והעיקר לא לצעוק על שום בר ישראל...תולדותיו ומעשיו המופלאים נחרטו בספר בסתר עליון (בני ברק תש"פ). בו מסופרים גרגרים מועטים מואשר עבר עליו בימי האימה ובמחנה ההשמדה אושוויץ בו שהה.

ואיתא בחו"ל (פסחים ג' ע"ב) אמרו על רבי יהודה בן בתירה, אתה בנציבין ומצודתך פרוסה. הן הן הדברים שאדם מעורר ע"ה התנהגות שלו ומאיר מסביב. וחזו זאת חוקת התורה, שנזכה ללמוד לא ח"ו מן השפה ולחוק, אלא שיחיו נחקק באיברים שלנו, שיחיה נבלע באיברים. עכ"ל הרב יהודה זאב ליבוביץ זצ"ל.

שירת השותק ורום מעלתו

בתורת הנפש לרב חיים אפרים זייציק⁵ זצ"ל בפרשתנו, מבאר ענין ההבטה בנחש הנחושת והרפואה מכך. יסוד דבריו כי חושי האדם נערכים בצורה ממוזגת שקולה, וכאשר אחד החושים פוחדת תפקודו, הרי שחוש אחר יעלה על רמתו היסודית.

עפ"י יסוד טבעי זה מבאר בפרשתנו במאמר 'תמורת דבריך אורך מחשבתך' וזלה"ק:

כשהלשון מתלמשת ומשתרבת לדבר גבוהות וגדולות, ולהפיה כזבים ורעל הדיבה הממיתה, אזי מתמעט אצל אדם כזה כח השמיעה כח ריכוז המחשבה לקלוט שמועה טובה של אמת ותוכחת מוסר, בעקב שטף הגלים הזדונים של הדיבור המכלה המבעיר ומערער את יסודות האמונה והעידון האנושי, באה אטימות האזנים והתגוננות, נגד השפעת והאצלת הטוב המרפא...

ומה יקרו דברי בעל חובות הלבבות (שער הפרישות פרק ז'): ואתה בני ישימך אלקים, מאשר ישמעו ויאזינו יאזינו ויחשבו, ויחשבו וידעו, וידעו ויעשו [עכ"ל] והוא כשכח השמיעה מבוא אל ההאזנה והמחשבה, וכן מעורר הוא במקום אחר (שם פרק ה') ושים תמורת רוב דבריך – אורך מחשבתך, אבל אורך הדיבור והפטומים הבטלים וכל שכן האסורים והרעים, ממעטים המחשבה ומטמטמים את השמיעה.

לכן ציוה הקב"ה לעשות נחש נחושת 'והביט את נחש הנחושת וחי' (במדבר כ"א ט') שזה יהיה רפואה לכל בעלי הלשון לישראל שבמדבר ששרבבו את הלשון ודיברו ארוכות ותלונות בה' ובמשה עבדו, התאוננו והתקוננו [מלשון קינה] במקום שהיה להם לשמוח על כל הטוב שהביא להם הקב"ה, את המן, ואת הענן אשר גם האומות נשתוממו מרוב טוב וכבוד שהשפיע ה' יתברך לעמו הנבחר...

איש בעל נפש וחכם המטה אונן והמרכז מחשבתו, הוא מסוגל לשאת את מדברותיו בעניני הנצחיות, וכל דבריו טהורים ומזוקקים נובעים ממקור ההכרה השתיקה והתשוקה האלקית. כי השתיקה בת התשוקה האלקית, היא היא שמזכה לפעמים את האדם דוקא לעשיית דברים קדושים ונשגבים.

⁵ הרב חיים אפרים זייציק זצ"ל מגדולי בעלי המוסר בדור האחרון, שזכה ליגן מאילנות הגבוהים ביותר בעולם המוסר בשיבות נובהרדוק (ביניהם הרב אברהם יפהן זצ"ל), הוגלה לסיביר שם היה בסכנת חיים מתמדת, וזה להנצל לעלות לארץ ישראל לימד בשיבות 'תפארת ישראל' בחיפה וכן בירושלים ע"ה"ק, בה קבע מקום משכנו עד הסתלקותו. כתב ספרי מוסר רבים כביאור פרשיות התורה, המועדים, הפטרות, סדור התפילה (ד"כ) ועוד. כולם בעמקות ובלשון פיוטית ועשירה עד למאוד. כך כתב בריש ספרו אור הנפש ח"ב:

בחסל סידור ספרי זה אפרוש כפי לשמים ובלב ספוג רגשי הודיה והכנעה אברך את ה' על אשר הביאני עד הלום, הוציאני ממסגר ומאפילה לאורה ודרור ועוד הואיל להעניק אותי מאוצרו הטוב...ולקדש שמו יתברך בפרי הגיגי ועשתונותי, ונשאתי בחובי כשביב גחלת עוממות בחתחתי ההרפתאות והנסיונות בתקופת הזעם והשוואה של השנים האחרונות.... ידי אשר ברתו עצי יער במדבריות נעזבים ושוממים, הצבו בורות בטיט חיון במקומות שאיה צלמות וצמאון, מי מילל שאלו הידים הנוקשות והמצומקות תחיינה עוד מסוגלות לכתוב ולרשום חסדי ה' ונפלאותיו, למען ספר לדור אחרון. לבי זה ששבב ביום התפלג ונמוג מפחד ונזר לגזרים מאימת הרשעים האכזרים שהתעללו בנו, מי מילל שלב זה יכון ויתעורר להתרונן ולהשמיע צלילי לחן רינה והודיה לה' יתברך?...!

הבה נפרסם ונגלה לעין כל את יפעת וזיו נשמתנו, זמרה ננעים וקול נרים בתהלות ותשבחות ובמפעלים העצומים לכבוד ה' יתברך ותורתו הקדושה, נחדש נא את חיינו בדרכי התורה והמוסר, נקדש נא את ימינו ולילותנו לכבוד שמים...עכ"ל הרב זייציק זצ"ל. (ראה עוד בספר מפיהם של רבותינו עמ' 223-246 מאמרו 'המוסר היכן הוא')

[מעשה שהיה למחבר בימי נערותו בתחילת המצאת אוניות הרדיו]

מתאר הרב חיים אפרים זייציק זצ"ל, שבימי נעוריו נשלח ע"י רבו הרב אברהם יפה'ן זצ"ל לעיר ברנוביץ, בגלל דחיפות השליחות הוא נסע בקרון מחלקה ראשונה של החשובים והנגידים. והנה רואה במחלקה ברכבת שר משירי המלוכה יושב מעומטר באוניות רדיו, שהיו אז מהפיכה והמצאה חדשה לשמוע עפ"י גלי הרדיו שנתגלו. הנה הוא יושב מכונס בפינתו כולו ריכוז ושקט, על אוניו כרוכות האוניות וכשמאן שהוא פנה אליו בדיבור הוא כלל לא ענה. ניתן היה לחשוב כי האיש שומה וחסר דעת, אך לא היא, ההיפך הנכון, האיש בגלל מעמדו הרם יכל לשמוע מהחדשות הנעשות במרחבי תבל, ומקולות מוזיקה ממרחקים נעלמים, ושתיקתו 'זוהי גבורתו וזהו דיבורו'.

ומכאן נמשיך בלשונו הקדושה: כדוגמת אותו שר המצוייד באוניות הרדיו, הוא האדם המוסרי הגבוה, ביחס לבני לווייתו סביבתו, 'בעל המושבה' השותק ושקוע בעולמות הנצח, הוא הוא המדבר, וראוי לתואר העילאי הניתן לבן האדם, בתור היצירה האלקית העילאית ביותר, אשר בשם 'מדבר' יכולה. שמיעתה ושתיקתה, הן הן דבריו, ומילולי השמימי, 'שם' הוא האדם הזה בעולמות טמירים וגנונים ונשגבים מבינתנו.

'מטייל' הוא בין מלאכים וקדושי עליון וסופג אל נפשו את זמרת י"ה, ורואה שם נפלאות וחדשות, עד כלות הנפש ומי ידמה לאיש השותק הזה הרואה ונוחל את שני עולמות של הנצח, וע"י שתיקה ששתק אחרון הכהן במיתת בניו, זכה שנתייחד לו הדיבור, ונתגלה לו אור חדש, דיבורי עליוני נעלם ונסתר, רק למקודשו ומקורביו...עיי"ש עוד בדבריו הנפלאים⁶.

ביאור מסורה שלשה 'ואמר' בלימוד התורה

עלינו יאמר בספר מלחמות ה' את-יהב בסופה (כ"א י"ד)

בספר אור מלא לאדמו"ר מקאסאן הרב ישראל צבי הלוי זצ"ל הי"ד מביא מסורה ומפרשה וזלה"ק:

⁶ בספר בשדה הראיה למ"ר הרב משה צבי נריה זצ"ל בפרק על חזקת רבי דוד כהן זצ"ל, מביא דבריו של הרב אריה לוי זצ"ל שסיפר: משחר ילדותי אהבתי לשבת לפני חכמים ולהאזין לדבריהם. בין אם הבינתי מה שהם אומרים ובין אם לא הבינתי, כי פשוט נהניתי לשמוע את קול שיהיה. אך הנאה מיוחדת ותענוג מיוחד לי, עת הייתי יושב על יד ר' דוד כהן, והאזנתי לקול שתיקתו. היה זה איזה קול סודי מסתורי, קול מרומם קול של שירה עילאית היה בוקע ועולה מתוך שתיקתו. (והפנה ל'נתיב השתיקה' למחר"ל).

⁷ הרב ישראל צבי הלוי רוטנברג (הוהמ"ס תר"ן-נספה ג' בסיון תש"ד) נין ונכד לעמרת צבי מוידיתשוב. בתיאור תולדותיו בהקדמת הספר מתוארים מעשיו מאז עלה לכס הרבנות לאחר פטירת אביו בתר"פ. בין דבריו: כליל שבת קודש ישא מדברותיו על דרך החסידות, כדבש מתוקות, מלא יראת ה', וביזמא דשבתא מסר לן אורייתא על דרך דרוש ורמוז, והיה כמין חומר, ובסעודה שלישית עת רעוא דרעווין היה על דרך פרד"ס עמיקא וטמירא יורדים חדרי בטן... היה יושב ומנגן שירות ותשבחות כנראה עפ"י דברי העמרת צבי (פרשת ויחי) כשהדינין מתגברים והעצבות גובר אז להמתיק הדינין...צריך להמשיך המתקה בקול שיר בנימי הכנור ב"ג מיכלין דרמי...ועד היום מעידין אנשים שהיו בשולחנותיו הקדושים שהזמירות והנגונים היו יוצאים מגדר אנושי ושהיה מזמר ומתפלל למעלה מגדר אנושי. וכל זאת למרות יסורים רבים שעבר בחייו בפטירת שתי נשיו וחלק מילדיו. לבסוף בשואה נספה, ודברי התורה בספר הם זכרו בעולם.

לא כתב בעצמו את דברי תורתו, אלא תלמידיו כתבו וכשנודע לו, התבונן בהם ונתן הסכמתו להם, אמנם הכתבים עברו (לאחר השואה) בקורתו של אחד מגדולי תלמידיו הרב יואל צבי ראטה זצ"ל שלאחר המלחמה הגיע לברוקלין. שם הספר נקרא אור מלא ע"י המחבר עצמו הרב ישראל צבי זצ"ל והוא גימטריה של שמו ישראל צבי או"ר במילואו כלומר אל"ף וי"ו רי"ש.

בספר שנדפס לראשונה בברוקלין תשמ"ז (מהדורה שלישית תשס"ח ממנה נערכו הדברים) שלשה חלקים, אור מלא של הרב ישראל צבי נחלק לשנים לתורה ולמועדים, החלק השלישי בני שלשים דרשות לשבת הגדול, שבת שובה, וימים נוראים, מאביו של המחבר הרב יוסף רוטנברג. במהדורה זו השלישית מובאות גם ההקדמות לשתי ההוצאות הראשונות,

במסורה, יאמר ג': הכא, ואידך על-פני יאמר פנמך גבור ציד [בראשית י' ט'], וְלַצִּיּוֹן יֵאמֶר אִישׁ וְאִישׁ יִלְדֶּבֶה [תהלים פ"ז ה'].

על-פני יאמר בספר פירוש מיד כשאיש הישראלי פותח הספר לומר או ללמוד איזה דבר לרצון הכורא ברוך הוא, מיד יש לו מלחמות ה', שצריך לעמוד במלחמה העומדת כנגדו. ומפרש במסורה מאין זה בא המלחמה וזהו אמרו על-פני יאמר פנמך גבור ציד, היינו היצר הרע אשר בשם 'נמרד' יכונה הוא העומד לנגדו לערוך אתו מלחמה. אמנם הבא לטהר מסייעין אותו וסוף סוף יגבר את היצר הרע, וזהו אֶתִּיָּהּ בְּסוּפָהּ, כדדרשו בגמרא (קדושין ל' ע"ב) אהבה בסופה, וְלַצִּיּוֹן פירוש אותם המציינים עצמם בתורה ועבודה (ודרשו כן בגמרא ברכות (ד' ע"א) אהב ה' שְׁעָרֵי צִיּוֹן מִפֶּלַע מִשְׁכָּנֹת יַעֲקֹב (תהלים פ"ז ב') שְׁעָרִים המצויינים בהלכה⁸ להם יאמר אִישׁ וְאִישׁ יִלְדֶּבֶה שהם מולידים את עצמם, וע"ד [ועל דרך] מה שכתבו בספר הקדוש נועם מגדים פרשת נח...ע"ש. והנצרך לעניננו ז"ל אמרם ז"ל בילקוט בחקותי ואת מצותי תשמרו ועשיתם אתם, מעלה אני עליכם כאילו עשיתם את עצמכם, וטעם הדבר עפ"י אומרים ז"ל כל המלמד את בן חברו תורה – כאילו ילדו, מטעם שהוא מכנים בתוכו עיקר החיות תורה ומצוות, ולפי זה כמו כן הלומד תורה לעצמו ומשמרה, הרי זה מוליד את עצמו וכו' עכ"ל. וזהו אִישׁ וְאִישׁ יִלְדֶּבֶה – יולד את עצמו. עכ"ל הרב ישראל צבי הלוי זצ"ל הי"ד בספרו אור גדול.

לשון עתיד בשירה ללמדנו כי יתכן תהיה הבנה לאחר הסתרה

אִזְּ יִשְׂרָאֵל אֶתִּיָּהּ הַזֹּאת עָלֵי בָּאָר עֲנִיָּה (כ"א י"ז)

הרב יהודה פגל רוזנר⁹ זצ"ל הי"ד אב"ד סקעלהיד בספר אמרי יהודה בפרשתנו ביאר וזלה"ק:

שבכל אחת מהן דברים המעוררים נפש היהודי. בדברי הסיום ההקדמה האחרונה כתב המו"ל משארי משפחתו של המחבר: אִם רָצִינוּ לְחַיּוֹת מִתְלַמְּדֵינוּ שֶׁל רַבֵּנוּ צְרִיכִין לְהַתְרַגֵּל לִקְבֹּל בְּאַהֲבָה כָּל מַה שְׁעוֹבֵר עַל הָאֵדָם וּלְהַתְקַרֵּב וּלְהַתְדַבֵּק עִצְמוֹנוּ יוֹתֵר וְיוֹתֵר לְהַקְבִּי"ה וּלְהַתְפַּלֵּל אֵלָיו לְהוֹשִׁיעַ בְּכָל מוֹשָׁלוֹת לִבְנוֹ לטובה ועי"ז יושפע שפע רב בכל העולמות וגם עלינו עדי נזכה להתגלות כבוד שמים וכבודו עלינו יזרה...

⁸ ברכות ד' ע"א: אמר רב חסדא מאי דכתיב (תהלים פז) אוהב ה' שְׁעָרֵי צִיּוֹן מִכָּל מִשְׁכָּנֹת יַעֲקֹב. אוהב ה' שְׁעָרִים המצוינים בהלכה יותר מבתי כנסיות ומבתי מדרשות.

⁹ הרב יהודה פגל רוזנר מסקעלהיד שברומניה (תרל"ז-ו' בסיון שבועות תש"ד) נכד של הרב דוד דייטש בעהמ"ה אהל דוד. אביו הרב מאיר יששכר בער זצ"ל שהיה גדול בתורה ביראה ובמעשים טובים, הוא אשר גדלו ולימדו בשנותיו הצעירות ולמעשה עד הקמתו את ביתו כפי שכותב בעצמו בתחילת ספרו אמרי יהודה על סוגיות הש"ס. כבר בילדותו כשעסק בתורה ולא הבין כראוי סוגיה מסוימת, היה מתחנן בדמעות שה' יתברך יאיר עיניו בתורתו. בהיותו כבן י"ד שנים אמר שיעור לפני תלמידים בשיבה. היה מפליג במעלת המחדש חידושים בתורה וכתב בתחילת ספרו שמלבד החיוב על כל אדם מישראל להוציא לאור חלקי תורתו השייכים לנפשו כמוכא בספרים בנגלה ובוהר הקדוש, הרי שיש ללמוד את ההלכות ממקורם בשרשם, לכן כותב בהקדמתו 'נתתי אל לבי בכל הלכה אשר שרשיו מרובים, להתבונן במעמק ונימוקן של הראשונים והפוסקים ממקורם בש"ס וליתן מעט תבלין משלי...יראתו שקדמה להכמתו באה לידי ביטוי בעבודת הלב זהו תפלה, בה היה מתפלל בכסופין וגעגועין כתנוק המתחמא לפני אביו. ביחוד ארך אצלו זמן קריאת שמע. ספירת העומר וברכתה, היה אומר בקול שאגה.

ממקום מושבו בעיר סקעלהיד הריץ תשובות לשאלות שנשאל. בנוי של הדברי חיים מצאנז זי"ע פארוהו ושכחוהו עד למאוד (האדמו"רים האחים הרב שלום אליעזר מראצפערט, ורבי ישעיה'לה מטעששוב, שנים זכר צדיקים לברכה הי"ד). כן נכנס ללקוט מפירות הפרד"ס המתוקים ונסתרים בעסקו בתורת הרשב"י וכתבי האריז"ל. אור שמשו זרח על פני תבל עד שעלה האשמדאי הגרמני ימ"ש, וביום הראשון של שבועות ו' בסיון תש"ד עלתה נשמתו בסערה יחד עם אשתו ושבעת ילדיו הי"ד.

השאר ספר חידושי על סוגיות הש"ס שהספיק להדפיס בחייו (תרפ"ח), סוגיות עמוקות ביניהן: בעניני ביטול ותערובות, אין מבטלין איסור לכתחילה, וכן כתב בהרחבה בסוגיית מצות מכונה ומצות מוצה, והלך וחזק יתדותיו של האדמו"ר מצאנז הדברי חיים זי"ע"א שיצא נגד כשרותן כידוע בחוגי החסידים בעיקר. ספר שהכין 'בחינת ישראל' שהוא לקוט וקצור מכמה מאות ספרים של תלמידי ותלמידי תלמידים של הבעש"ט זי"ע"א אך הוא כנראה עלה למרומים יחד עם מחברו, מעט גרגרים ממנו נדפסו בספרו למסכת אבות. חידושי עה"ת הם משיירי קונטרסים של חיבורו כנדפס בשער:

הנה בשירת הים הקשו חכמינו ז"ל (מובא ברש"י) מדוע נאמר 'ישיר' בלשון עתיד, וזה קשה גם כאן. ונ"ל שהנה מבואר בגמרא (ברכות נ"ד ע"ב) ענין הנם שנתגלה ע"י הבאר ההרוגים בין שני ההרים, עיי"ש, ועל זה אמרו שירה. וכן בעתיד אין בעל הנם מכיר בנסו (נדה ל"א ע"א) רק אח"כ יראה מה שהיה מהנם, ואיזה טובה היה זה לו למפרע מה שלא הבין בשעת מעשה, מעשה ה' כי נורא הוא, וכמובא המעשה בגמרא (שם) באחד שרצה ליסע בספינה וישב לו קוץ ברגליו וכו', לימים שמע שטבעה ספינה, התחיל מודה ומשבח וכו'¹⁰, ומובן אז ישיר ישראל את השירה הזאת, כי גם לעתיד יהיה כשירה הזאת. עכ"ל הרב יהודה פגל רוזנר זצ"ל הי"ד.

ביאור ענין פמיכות מיתת מרים לפרה אדומה

...וַיֵּשֶׁב הָעָם בְּקֶדֶשׁ וּתְמִתָּ שָׁם מְרִיָּם וּתְקַבֵּר שָׁם (כ' א')

האדמו"ר רבי קלוונמוס קלמיש שפירא בעהמ"ה חובות התלמידים בספר שגליונותיו נמצאו לאחר השואה נקראו בשם אש קודש כותב פרשתנו (מאמרי שנת תש"א) כותב וז"ל:

לפירוש רש"י¹¹ הרי זה כאילו נכתב על פי ה', כי מלכות פה כמ"ש ב'פתח אליהו' (תקוני זהר י"ז ע"א) וכן פירש רש"י למה נסמכה מיתת מרים לפרה אדומה, מה קרבנות מכפרין אף מיתת צדיקים מכפרת. ולמה נסמכה דוקא לכפרה של פרה ולא לשאר קרבנות המכפרות כגון חטאת, אשם וכו'. אבל מעם הפרה היא תבוא אמו ותקנה כמ"ש רש"י, וצ"ל [וצריך לומר] וכי הפרה אמו של העגל הלז היתה... אבל להנ"ל הרמז בכך ש'לכך נסמכה מיתת מרים לפרה, מפני שנשים רחמניות, והיתה כאם גם למי שאינו בנה, וגם בפטירתה עומדת במרום כאם רחמניה ומעוררת רחמים בעד כל ישראל, גם למי שאינו בנה, כמו שהפרה מקנחת ומכפרת להעגל אעפ"י שאינו בנה.

טעם פגום באוכל – מצריך בדיקת האוכל

וַיִּדְבֹּר הָעָם בְּאַלְקִים וּבְמִשְׁחָה לָמָּה הִעֲלִיתָנִי מִמִּצְרַיִם לָמוֹת בְּמִדְבָּר כִּי אֵין לָחֶם וְאֵין מַיִם וְנַפְשֵׁנוּ קָצָה בָּלָחֶם הִקְלַקְל (כ"א ה')

נדפס מעצם כתב יד קדשו אוד מוצל מאש, בדרך נס והובא לארץ הקודש בשנת תש"ל... וכן דרשותיו למועדים שיצאו בשני כרכים לראשונה בתשל"ה ובשנית בההדרה חדשה בתשס"ה.

תולדותיו שנכתבו בגליון זה נערכו עפ"י הקדמת הספר דרשות רבינו האמרי יהודה מפעקלהיד ימים נוראים וסוכות (כו דרשות גם משנות של תמרות עשן ואש בשואה).

סיפורו של ספר: נסתבכ בזכות חברי הטוב הרב צבי פישר שליט"א הגיע עותק לא מוכר ויחודי זה אלי באישון לילה. בהמשך השגחה גלויה, באותו שבוע עת בקרתי בבית בתי צופיה וישראל בארי בנה יעקב בירושלים ראיתי בבית הכנסת הניכר הישיבות ספרים שהוצאו מה'אוצר' והועמדו למכירה לצבור, ביניהם היה הספר אמרי יהודה עה"ת ממנו נערכו הדברים לעיל. הספר נדפס בתשל"ג ע"י הרב אברהם יוסף חנוך קליינמן קרית אתא. (למיטב ידיעתי הספר לא נמצא כיום בחנויות הספרים)

¹⁰ אביא בו מעשה שהיה לאבי מורי ז"ל לאחר השואה. בתקופה שהשתחרר ממחנה השמדה דכאו, הגיע לאיטליה ובאחד המקומות ששהה בהם, כשהגיע הזמן הצטרף לנסוע לעיר אחרת ומשם להפליג באניה לארץ ישראל. פעם ביום היה יוצא הרכב למקום הנמל. הרכב היה יוצא בד"כ כל בוקר בשעה עשר. אבי הגיע, ובד"כ היה דייקן באופיו, כשהגיע אמרו לו שהרכב הקדים יציאתו אותו יום. אבי שרגל' באמונתו לאחר שנות הצלמוות והאימה הבלתי נתפסת של השואה, אמר 'כל מה דעביד קב"ה לטב עביד' והמשיך בסדר יומו הרגיל. בערב נגיש מפקד המקום לאבי, הניה ידו עליו ואמר, אל תצטער שלא נסעת, הרכב בדרכו עבר מעל גשר, הוא קרס הרכב נפל לתהום ואף אחד לא יצא חי ממנו... (היו לאבי עוד ספריו השגחה מופלאים אך לא זה המקום)

¹¹ רש"י ז"ל: אף היא בנשיקה מתה ומפני מה לא נאמר בה על פי ה', שאינו דרך כבוד של מעלה.

בקול מנחם עה"ת (ח"ו מהדורה תליתא) כתב האדמו"ר מקאליב הרב מנחם מנדל טאוב¹² זצ"ל וזלה"ק: דבר תמוה הוא מזון שהתורה מעידה עליו (שמות ט"ז ל"א) וְטַעַמו בְּצִפְיִיתָ בְּדָבָר אֵיךְ נחפך להם לרועץ עד שיכנו אותו בשם 'קלוקל'?

ובס"ד ידוע הוא שבזמן שהאדם לא מרגיש בטוב, אפילו המאכלים הכי טעימים מוצא בהם טעם של מרידות ונותן בהם דופי, ותולה החסרון בהם, אבל אלה שעומדים סביבו יודעים שהליקוי תלוי בו ולא באוכל. המון הוא ענין של מזון רוחני, וכמו שאמרו חז"ל [יומא ע"ה ע"ב על הכתוב (תהלים ע"ה כ"ה)] **לחם אבירים אבל איש, לחם שמלאכי השרת נזונין ממנו** [ע"כ הגמרא]. וכל עוד שישראל היו בדרגה גבוהה, והיו בריאים ושלמים בנפשם מבחינה רוחנית, היו נאים לו ויאה להם. מה שאין כן שירדו ממעלתם הקודמת ותפסו אומנתו של נחש ונכשלו בחטא של לשון הרע, הרי טבעי הוא שלקו באותו עונש עצמו של הנחש, 'שכל מה שאוכל, טועם טעם עפר' ולכן אמרו נפשנו קצה בלחם הקלוקל, כי באמת נדמה להם לקלוקל מאחר ולא מתאימים לו יותר... עכ"ל הקול מנחם לרב מנחם טאוב זצ"ל.

הפירת באר התורה המחוייבת בכל מצב תנביע מים חיים

בְּאֵר הַפְּרוּחַ שְׁרִים פְּרוּחַ נְדִיבֵי הָעָם בְּמִשְׁעָנֵיהֶם (כ"א י"ח)

בכתבי רבי משה מידנר¹³ (נערך עפ"י כתביו) פרשתנו כתב וזלה"ק: מובא מהאר"י ז"ל (ע"ה ל"ב פ"ז) באר חפרוה שרים כרוה – ר"ת בחש"ד. היינו בשעה שחשך לאדם ואינו מרגיש שום תענוג בעבודתו, אעפ"כ צריך לחפור הבאר, היינו לעסוק בעבודת ה'. מחוקק נקרא משה, כי כמו שעושים חקיקה ורשימה באבן, כן היה חוקק להם אפילו בעת שהיה להם לב אבן, והשפיע להם יראה ואהבה לה' יתברך שהיה צדיק גדול. עכ"ל הרב משה מידנר זצוק"ל.

נלקט ונערך בחסד ה' יתברך ע"י יהודה יעקב ברקאי תל ציון כוכב יעקב יע"א 052-6514000
Ybarkai6@gmail.com

¹² האדמו"ר מקאליב הרב מנחם מנדל טאוב זצ"ל (תרפ"ד–כ"ג בניסן תשע"ט). אביו הרב יהודה יחיאל היה האדמו"ר החמישי בשושלת קאליב (עיירה בטרנסילוניה סמיכות להונגריה). בתקופת השואה גורש למחנה ההשמדה אושוויץ שם עבר את שיא התופת בחיותו נתון בביתן הנסויים הרפואיים הנוראים של ה'רופא' השטני. (בד"כ גם בסוירים במחנה ההשמדה לא ניתן להכנס לשם). לאחר השואה הגיע לשכדיה שם התאחד עם אשתו ומשם לארה"ב. בתשכ"ג חקם את קרית קאליב בישראל בראשון לציון, עלה ארצה ובתשכ"ו קבע מושבו בה. במשך חייו עבר בארץ בכמה מקומות, ביניהם הקים מוסדות בבני ברק, ובאחרונה בירושלים בשכון חב"ד עד להסתלקותו. כתוצאה מהעניינים שעבר במחנה ההשמדה, לא יכל להביא תולדות לעולם. עם זאת השקיע כל חייו להקמת זכרון לקדושי השואה, והמפורסם שבהם הקמת מפעל 'בר בי רב דוד יומא' בו מתכנסים ללימוד ביום אחד אנשים העוסקים לפרנסתם במשך הזמן, התחיל משנת תשל"ב. כמו"כ יום עריכת אנציקלופדיה 'שמע ישראל' לזכר השואה. מפעל נוסף שלו אמירת שמע ישראל בכנוסים גדולים אותם קיים. זאת לאחר שבימי השואה כשבאחת מהפעמים הרבות בהן היה על סף מות כפשוטו התכוון לומר 'שמע ישראל' ואז אמר בתפלה–קבלה לקב"ה: אם ישאר בחיים ידאג שלא רק הוא יהודי אחד יאמר 'שמע ישראל' אלא ידאג ויעסק שיחידים רבים ככל האפשר יאמרו בקול 'שמע ישראל'.

ספרים הנושאים את השם קול מנחם, על התורה, וכן שו"ת ביאורים לתהלים ועוד. ההקדמות הנפלאות מעטרות את ספריו הביאו לכך שהוציאו 'ספר ההקדמות' בספר בפני עצמו.

¹³ הרב משה מידנר (תר"כ–תר"צ) זלה"ה נכד של היסוד העבודה האדמו"ר אברהם מסלונים הראשון (חיבר גם חסד לאברהם, ביאור למכילתא בשם באר אברהם ועוד). נקרא 'משה' ע"ש הצדיק רבי משה מקוברין זיע"א. אצלו גדל ולמד עד חיותו בן כ"ד. בשנים הראשונות לאחר נשואיו התגורר בכפר מידנא סמוך לבריסק, אח"כ עבר לבריסק והתחבב מאוד על ר' חיים מבריסק זצ"ל, קיבל הרבה מדרכו בלימוד. בשנת תרע"ח לאחר מלחמת העולם הראשונה עבר להתגורר בברנוביץ (מקום רבנותו של הרב אלחנן וסרמן זצ"ל הי"ד) שם היה מקום התכנסות גדול של חסידים סלונים. הקים את הישיבה 'תורת חסד' עם האדמו"רים האחים מוהרי"ל ומוהר"א. הישיבה שמשכה כעונג הצלה רוחנית באותם ימים קשים של מהפכות ותהפוכות בעיקר בדור הצעיר. בכ"ג במרחשון תר"ץ נפטר. בנו יחידי רבי אברהם עם ילדיו נרצחו על קדוש ה' ולא נותר ממשפחתו זכר. (פרטי תולדותיו נוספים בספר מרביצי תורה מעולם החסידות ח"ג).

אמרותיו ותורותיו אשר יצאו מלב יוקד אש טהרת קודש, כונסו לראשונה בספר זה שיצא לאור בירושלים תשע"ח. לפני כן התבדלו שמועותיו בספריהם של אדמו"רי סלונים, ובדורנו במיוחד בכרכי התיבות שלום.